



Onderzoek naar wespndieven in de Kempen 2008

Jacques van Kessel en Pieter Wouters

Er is ook dit jaar weer een zelfde opzet gehanteerd als in 2007. Gekozen is om in een vast omlind gebied te blijven werken. In dit gebied gaan we zeker ook de komende jaren weer proberen zoveel mogelijk gegevens over de wespndief te verzamelen.

Het onderzoeksgebied

Het in 2008 onderzocht gebied is 224 km² groot en is, ruwweg, gelegen binnen de vierhoek Bladel, Veldhoven, Eindhoven- noord en Diessen (figuur 1).

Binnen dit gebied liggen enkele grotere bosgebieden zoals: Oirschotse Heide, Aarlese Heide, Oostelbeerse Heide, Straatsche Heide, Landgoed 's Heerenvijvers, Landgoed De Baest, Landgoed De Wielewaal, Spreeuwelse Heide, Landschotse Heide, Neterselse Heide, Beerse Broek, Buikheide-Halve Mijl, Wolfhoekse Heide en Sprankelbossen.

Naast deze grote bosgebieden liggen er talloze kleinere bosgebieden en bosjes in het agrarische landschap. Dit agrarische deel wordt voor het overgrote deel intensief gebruikt. De akkerbouw heeft hierin het grootste aandeel. En binnen de akkerbouw heeft de maïsteelt weer het grootste aandeel. Tenslotte wordt het gebied voor een deel doorsneden door de beekdalen van de Grote en Kleine Beerze, de Dommel, de Run en Keersop. In deze beekdalen liggen verspreid nog diverse beekbegeleidende bosjes.

Methode

posten

In de periode 1 juli t/m 25 augustus 2008 is in het onderzoeksgebied (zie kader figuur 1) dagelijks naar wespndieven gekeken, meestal door een en soms door meerdere personen. Daarnaast is er ook nog een groot aantal losse dagen gekeken in de tweede helft van juni. Het kijken naar wespndieven werd gedaan door te posten op een locatie met goed uitzicht over een bosgebied. Daar werd dan tussen de twee en vier uur gepost zoals dat ook in 2007 is gebeurd. In voorafgaande jaren (2003 – 2006) was dat tussen de drie en zes uur. Met die nieuwe methode kunnen per dag dus meerdere gebieden worden bezocht. Hierbij werd voortdurend de horizon en de lucht afgezocht op vliegende wespndieven.

Als belangrijk hulpmiddel werd daarbij meestal een of meerdere telescopen gebruikt. Werd er op een locatie heel de dag niets gezien, dan werd er later nog een dag extra gepost. Wanneer er in een bosgebied wespndieven voorkomen, dan kun je namelijk na twee tot drie uur waarnemen in juli en augustus vrijwel zeker een exemplaar zien. Uit ons veldwerk is wel gebleken dat, ook al zit je in de buurt van een nest, je soms na drie tot vier uur posten nog geen Wespndief hebt gezien.

Ook in 2008 is er vooral gepost op dagen met redelijk mooi weer zonder neerslag en/of harde wind. De waarnemingen zijn steeds nauwkeurig ingetekend op topografische kaarten (1:50.000) met de vermelding: waar komt de vogel vandaan, waar vliegt hij naar toe en is hij wel of niet prooidragend. Later werden thuis alle waarnemingen gecontroleerd



juveniel wespndief
foto: Piet van Happen

“Hieruit blijkt dus dat wespddieven inventariseren heel moeilijk en specifiek werk is, ...”

met behulp van topografische kaarten (1:25.000) en luchtfoto's. Indien mogelijk is er ook een tekening gemaakt van de onderkant van de vogel. Zo kan men op een waarnemingspunt vaststellen of het om hetzelfde exemplaar gaat of dat er meerdere in het spel zijn.

De beschreven methode is al tien jaar toegepast in het bosgebied Buikheide- Halve Mijl (550 ha). Nadeel van deze methode is wel dat je vanaf de grond niet nauwkeurig kunt zien waar een vogel vandaan komt en waar hij naar toe vliegt. Vanuit hoge posten, bijvoorbeeld een hoge boomtop, is het waarnemen en intekenen natuurlijk veel nauwkeuriger. Maar helaas, ook dit jaar is er geen 'topwerk'

verricht omdat de meesten van ons hoogtevrees hebben! Naast het vaststellen van territoria is er vrijwel geen aandacht besteed aan het vinden van nesten.

Onderzoek in Gelderland

In de provincie Gelderland is jarenlang onderzoek gedaan naar het ruimtegebruik van wespddieven door middel van het posten in boomtoppen (Van Manen en Sierdsema, 2008). Hieruit blijkt dus dat wespddieven inventariseren heel moeilijk en specifiek werk is, de vogels arriveren pas eind april - begin mei bij de broedlocaties, balts voor het leggen van de eieren is

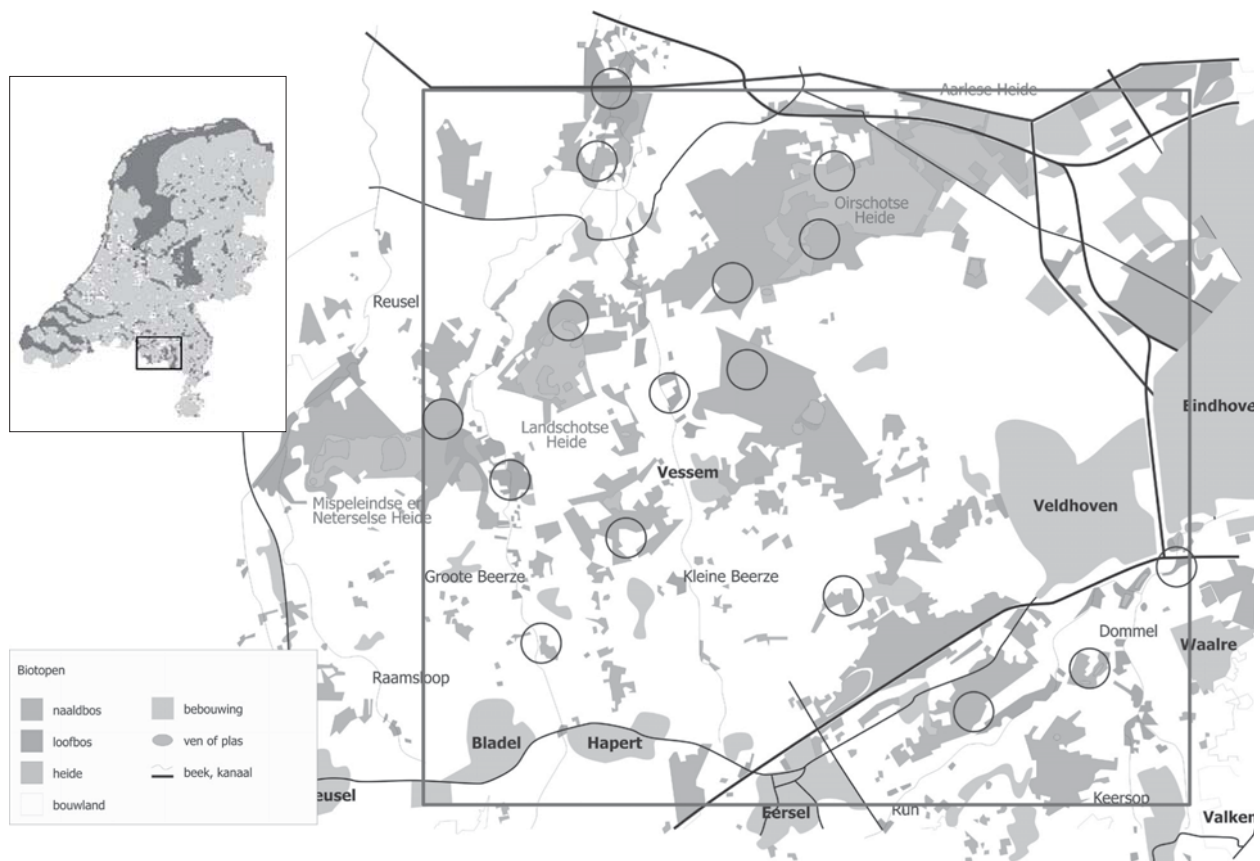
kort en onopvallend of lijkt zelfs te ontbreken. In de ei-fase zijn beide vogels actief betrokken, bovendien zijn de vogels erg onopvallend en een groot deel van de broedvogels maakt nieuwe kleine nesten en die zitten hoog in bomen en erg goed verstopt in boomkruinen en zijn vanaf de grond vaak nauwelijks zichtbaar. Deze nesten worden pas gebouwd als de bomen vrijwel allemaal in blad zitten, en daarom is het vinden van nieuwe nesten vaak puur toeval (Van Manen en Sierdsema, 2008).

Resultaten

In de periode juni – augustus 2008 zijn er in totaal 16 verschillende territoria vastgesteld binnen het onderzoeksgebied de Kempen (tabel 1 en figuur 1) en een geschat aantal van 18 territoria.

>>

Figuur 1. Omkaderd onderzoeksgebied met territoria wespddief





Tabel 1. Onderzochte gebieden in 2008: aantal waargenomen wespddieven en geschat aantal territoria in het desbetreffende gebied.

Gebied (gemeente)	Aantal verschillende exemplaren	Aantal territoria	Geschat aantal territoria
Landschotse Heide noord-west (Middelbeers)	3	1	1
Landgoed De Baest (Oostelbeers)	5	2	2
Het Stuk (Diessen)	1	0	0
Beerse Broek – Grijze Steen (Westelbeers)	4	1	1
Beerse Broek - Biezegoren (Casteren - Netersel)	3	0	0
Landgoed s' Heerenvijvers (Oirschot)	1	1	1
Oirschotse Heide zuid (Oirschot)	4	1	1
Oirschotse Heide noord-west (Oostelbeers)	4	1	1
Spekdonken-Broekeling (Vessem – Middelbeers)	2	1	1
Buikheide noord (Vessem)	5	1	1
Buikheide zuid Halve Mijl (Veldhoven)	6	0	0
Heieinden (Hoogeloon)	3	1	1
Spreeuwelse Heide (Diessen)	4	1	1
Sprankelbossen (Eersel – Veldhoven)	2	1	1
Knooppunt de Hocht (Veldhoven - Eindhoven)	1	1	1
Moormanlaan (Knegsel – Veldhoven)	2	0	0
Het Goor, Lieddijk, Neterselse Heide	3	0	0
Waterzuivering en Wagenbroek (Hapert)	2	1	1
Molenvelden (Zandoerle – Knegsel)	2	0	0
Aarlese Heide west (Oirschot)	3	0	1
Zandoerlese Bossen (Veldhoven)	1	0	0
Knegsel noord/west (Knegsel – Hoogeloon)	2	1	1
Landgoed De Wielewaal (Eindhoven)	0	0	1
Vlasrootvennen (Veldhoven)	2	1	1
Totaal		16	18

Als we onze resultaten van de laatste 6 jaar eens vergelijken, zien we zowel een duidelijke toename in de aantallen gevonden territoria als ook in het geschatte aantal territoria. Ook in de aantallen broedparen zien we de eerste drie jaren een stabiel aantal van 5, en na 2005 is een duidelijke toename zichtbaar tot zelfs 12 broedparen in 2008.

Het aantal geschatte territoria is wel sterk gestegen van 8-9 tot 14 en in 2008 zien we totaal 16 territoria en dat is dus meer dan een verdubbeling t.o.v. van 2003. Of hier sprake is van een echte toename in de populatie is maar de vraag. Het is waarschijnlijk dat dit zeker deels ook wordt veroorzaakt door meer ervaring met de soort.

In tabel 1 is goed te zien dat er sprake is van een grote overlap van territoria in de verschillende gebieden, je ziet op veel plaatsen diverse verschillende exemplaren door elkaar.

Populatie in 2008

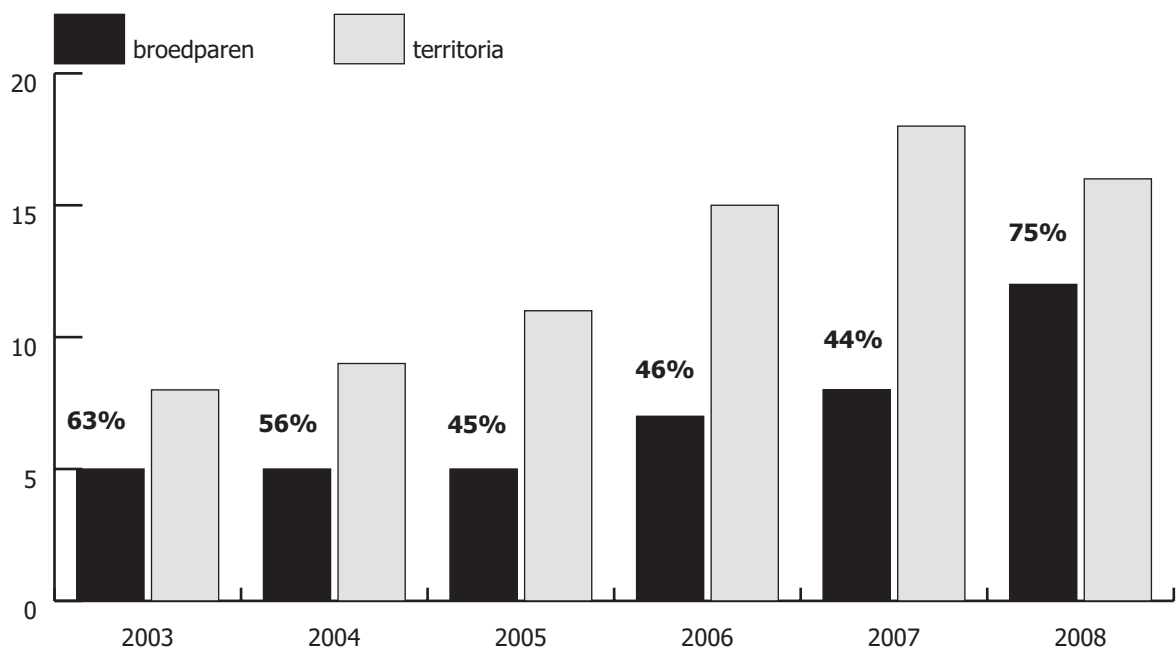
In 2008 zijn de aantallen echt wel wat hoger. De totale populatie lijkt redelijk stabiel te zijn, hoewel er toch een stijging zichtbaar is. Maar daarnaast bestaat er wel een opvallend groot verschil tussen de aantallen bezette territoria en het aantal broedparen met een nest. Hieruit blijkt duidelijk dat een groot aantal paren dus niet tot broeden overgaat, dat ligt zo tussen de 25% en 56% (figuur 2). In de uitgebreide studie van Willem van Manen in Limosa

(2000) is aangegeven dat jaarlijks 50% van de aanwezige paren Wespddieven in Midden Drenthe (1992 - 1998) niet tot broeden kwam. Wij komen in de Kempen op gemiddeld 40% uit en hoewel dit beeld veel op Midden Drenthe lijkt, is het aantal niet broedende paren in de Brabantse Kempen toch nog gemiddeld iets lager.

territorium of broedgeval

De totale aantallen territoria worden jaarlijks vastgesteld aan de hand van waargenomen wespddieven en/of door controle van al bekende nestplaatsen. Binnen deze 16 territoria in 2008 is slechts één nest gevonden.

Figuur 2. Aantal territoria wespndief in verhouding tot het aantal broedparen met nesten binnen het onderzoeksgebied van 2003 tot en met 2008.



Dus slechts één nest in ons studiegebied en dat broedsel is in de jongenfase mislukt. Wel moet hier worden vermeld dat in 2008 niet echt is gezocht naar nesten. Daarnaast hebben we bij 12 andere locaties weliswaar geen nest gevonden maar wel voedselvluchten gezien, en op 3 plaatsen zijn jongen uitgevlogen wespndieven gezien. Dat is een hoog aantal voor ons gebied. Jaarlijks ongeveer 5 - 12 broedparen met nest en jongen voor de periode 2003 - 2008. Het totale aantal is misschien wel erg laag, maar toch duidt dit op een stabiele populatie van broedende vogels. Als je in juli en augustus voedselvluchten ziet dan mag je zeker aannemen dat er sprake is

van een broedgeval met nest en jongen (Van Manen, 2000). Hieruit mag je dus concluderen dat er nog minstens 10 nesten meer moeten zijn geweest, zodat het totale aantal op 12 komt (tabel 2).

Nestonderzoek

We moeten toch elk jaar opnieuw weer naast de bezette nesten ook de lege nesten met enige regelmaat controleren. Sommige nesten worden gevonden in kleine percelen, dus je moet echt alles goed controleren. Door de extra nestcontroles kun je zien of ze nog onderhouden worden. Dit is goed te zien aan de verse groene takken die

op het nest worden aangebracht. Naast de grotere bosgebieden blijkt nog steeds dat kleinere beekdalbossen in de Kempen erg in trek te zijn bij wespndieven. Het enige dit jaar gevonden nest lag aan de rand van het Runbeekdal in een droog bos van grove den. Bij deze nestlocatie is in 2008 weer geen enkele voedselvlucht waargenomen, ondanks dat er is gepost vanuit verschillende hoeken. Evenals in 2007 was ook het aantal waarnemingen in 2008 van onvolwassen wespndieven redelijk laag, zelfs in de buurt van de nestplaatsen. Het zijn erg onopvallende vogels!

>>



wespndief
foto: Piet van Happen



Tabel 2. Overzicht van de resultaten van de broedgevallen en territoria van de wespindief binnen het onderzochte gebied 2008.

Gebied	Aantal eieren	Aantal jongen	Nestboom of voedselvlucht	Aanwezig territorium
Oirschotse Heide (noord-west Oostelbeers)		2 onv. gezien		x
Oirschotse Heide zuid (Oirschot)			* voedselvlucht	x
Landgoed de Baest - zuid (Middelbeers)			* voedselvlucht	x
Landgoed de Baest - noord (Middelbeers)				x
Sprankelbossen (Eersel – Steensel)			* voedselvlucht	x
Beerse Broek (Westelbeers)		1 onv. gezien	* voedselvlucht	x
Waterzuivering (Hapert)			* voedselvlucht	x
Heieinden (Hoogeloon)			* voedselvlucht	x
Vlasrootvennen (Veldhoven)		in jongenfase (broedsel mislukt)	grove den	x
Buikheide - noord (Vessem)				x
Spekdonken – Molenbroek (Vessem)		1 onv. gezien	* voedselvlucht	x
Spreeuwelse Heide - Liesdijk (Westelbeers)			* voedselvlucht	x
Bossen (Knegsel – Hoogeloon)				x
Knooppunt de Hocht (Eindhoven – Veldhoven)				x
Landschotse Heide (Middelbeers)			* voedselvlucht	x
Landgoed 's Heerenvijvers (Oirschot)			* voedselvlucht	x

Plannen voor 2009

Het is wel de bedoeling om in navolging van 2008 weer hetzelfde proefgebied te onderzoeken. We moeten opnieuw gaan proberen weer zoveel mogelijk territoria op te sporen en te volgen tijdens het broedseizoen. Voor elk nest wat we vinden willen we een zo betrouwbaar mogelijk beeld krijgen van het broedsucces. Het is daarom uitermate belangrijk om naast het vinden van nesten deze ook tijdens het broedseizoen te blijven volgen door middel van enkele vervolgcontroles. Deze nestcontroles zijn noodzakelijk omdat broedsels soms mislukken. Daarnaast is het ook belangrijk om van de waargenomen vogels zoveel mogelijk een vleugeltekening of foto's te maken zodat er vastgesteld kan worden hoeveel vogels actief zijn binnen het onderzoeksgebied. Om nog meer bekendheid te geven aan dit langlopend onderzoek in de Kempen, hebben we een artikel geschreven over herkenning van wespindieven in het veld met veel eigen foto materiaal (van Kessel & van Happen 2007).

Ook in dit zesde jaar is weer opnieuw gebleken dat we niet alleen grotere bosgebieden moeten controleren, maar dat ook de aandacht moet blijven uit gaan naar de kleinere bosgebieden in het agrarische gebied. Vooral ook die kleine- en grotere vochtige bosjes die in of tegen beekdalen aan liggen.



Jacques van Kessel foto: Mark Sloendregt

Tabel 3. Overzicht aantal territoria van zes jaren onderzoek naar het voorkomen van wespddieven in de Kempen

Gebied (gemeente)	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Landschotse Heide (Middelbeers) (droog bosgebied met twee beekdalen)	1	1	0	1	0	1
Landgoed De Baest (Oostelbeers) noord (bosgebied aan rand beekdal)	1	1	1	1	1	1
Landgoed de Baest (Oostelbeers) zuid (nat bosgebied aan rand beekdal)	0	0	0	0	1	1
Het Stuk (Diessen) (droog bosgebied)	0	0	0	0	0	0
Beerse Broek - Grijsze Steen (Westelbeers) (beekdalgebied)	1	1	1	1	1	1
Beerse Broek (Netersel-Casteren) (beekdalgebied)	0	0	1	1	1	0
Landgoed s'- Heerenvijvers (Oirschot) (droog bosgebied)	0	0	0	0	1	1
Oirschotse Heide noord west (Oostelbeers) (droog bosgebied)	1	1	1	1	1	1
Oirschotse Heide zuid (Oirschot) (droog bosgebied)	0	0	0	0	1	1
Spekdonken – Molenbroek (Vessem - Middelbeers) (beekdalgebied)	1	1	1	1	1	1
Buikheide - Halve Mijl noord (Vessem) (droog-nat bosgebied)	1	1	1	1	1	1
Buikheide - Halve Mijl zuid (Veldhoven) (droog/nat bosgebied)	0	0	1	1	1	0
Heieinden (Hoogeloon) (droog/nat bosgebied)	0	0	1	1	0	1
Spreeuwelse Heide (Diessen) (droog bosgebied)	0	0	0	1	1	1
Sprankelbossen (Eersel – Veldhoven) (droogbosgebied + beekdalgebied)	1	1	1	1	1	1
Knooppunt de Hocht (Veldhoven - Eindhoven) (beekdalgebied)	0	0	0	1	1	1
Moormanlaan (Knegsel) (droog bosgebied)	0	0	0	0	1	0
Waterzuivering en Wagenbroek (Hapert) (Beekdalgebied)	0	0	1	0	1	1
Aarlese Heide west (Oirschot) (droog bosgebied)	0	0	0	1	1	0
omgeving Knegsel (Eersel – Hoogeloon) (droog bosgebied)	0	0	0	0	0	1
Landgoed De Wielewaal (Eindhoven) (droog/nat bosgebied)	1	1	0	1	1	0
Vlasrootvennen (Veldhoven) (droog bosgebied – rand beekdal)	0	1	1	1	1	1
Totaal	8	9	11	15	18	16

>>



Dankwoord

Dank aan alle mensen die waarnemingen hebben ingestuurd via ORNIS. En bijzondere dank aan allen die hun medewerking aan het veldwerk hebben verleend: Marijn van de Berk, Mart van de Broek, Piet van Happen, Bert van Herk, Frans Huijbers, Bep Janssen, Robert Kastelijn, Rien Kelders, Wilma Meurs, Chris Mulder, Mark Sloendregt, Geert Sanders, Wil de Veer, Els de Veer-Bax, Wiebe Witteveen, Douwe Witteveen, Piet Wuyts.

Literatuur

Bijlsma, R.G., 1997. Handleiding veldonderzoek roofvogels.

Vogelbescherming – Werkgroep Roofvogels Nederland. KNNV uitgeverij.

Kessel, J. van & van Happen, P.

2007. Herkenning van wespddieven, een korte handleiding voor het veldwerk. De Blauwe Klauwier 33 (2) 14-23

Kessel, J. van & Wouters, P.

2001. Een eerste verkenning naar het voorkomen van wespddieven in de Kempen in 2001. De Blauwe Klauwier 27 (2): 7-11

Kessel, J. van & Wouters, P. 2002.

Een tweede verkenning naar het voorkomen van wespddieven in de Kempen in 2002. De Blauwe Klauwier 29 (1): 2-16

Kessel, J. van & Wouters, P. 2004.

Onderzoek naar wespddieven in de Kempen 2003.

De Blauwe Klauwier 30 (1): 9-15

Kessel, J. van & Wouters, P. 2005.

Onderzoek naar wespddieven in de Kempen 2004.

De Blauwe Klauwier 31 (1): 20-25

Kessel, J. van & Wouters, P. 2006.

Onderzoek naar wespddieven in de Kempen 2005.

De Blauwe Klauwier 32 (2): 2 -8

Kessel, J. van & Wouters, P. 2007.

Onderzoek naar wespddieven in de Kempen 2006.

De Blauwe Klauwier 33 (1): 12-19

Kessel, J. van & Wouters, P. 2008.

Onderzoek naar wespddieven in de Kempen 2007.

De Blauwe Klauwier 34 (1): 3-11

Manen, W van. 2000.

Reproductiestrategie van de Wespddief *Pernis apivorus* in Noord-Nederland. Limosa 73: 81-86

Manen, W. van & Sierdsema,

H. 2008. Ruimtegebruik van

Wespddieven in Gelderland.

Veldonderzoek en kennislacunes.

SOVON-onderzoeksrapport 2008/6.

SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. ■



wespddief
foto: Robert Kastelijn